

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ | ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΔΠΜΣ: ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ- ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Β΄: ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ- ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

Μάθημα

Ευνοϊκοί και περιοριστικοί παράγοντες του σχεδιασμού με όρους αειφορίας

Διδάσκουσες:

Σ. Αυγερινού- Κολώνια, Ε. Κλαμπατσέα

Ερμούπολη και ύπαιθρος: διερεύνηση μιας νέας σχέσης
με όρους αειφορίας στο νησί της Σύρου

Ειρήνη Μοσχούτη

Αθήνα, Ιούλιος 2012

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	2
A. ΧΩΡΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ	4
Ο ρόλος και η θέση της Σύρου	4
«Αστικός» και «Αγροτικός» Χώρος	6
B. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	11
Κριτήρια Αειφορίας	11
Αξιολόγηση SWOT.....	12
Γ. ΣΕΝΑΡΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ	14
Σενάριο Τάσεων	14
Σενάριο «Εξισορρόπησης»	17
Σενάριο «Πολυκεντρικής Ανάπτυξης»	19
Αξιολόγηση Σεναρίων	21
Συμπεράσματα	22
Βιβλιογραφία	24

Η υλοποίηση του μεταπτυχιακού προγράμματος συγχρηματοδοτήθηκε μέσω του Έργου «Υποτροφίες ΙΚΥ» από πόρους του ΕΠ «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ) και του ΕΣΠΑ, 2007-2012.

Εισαγωγή

Ο εντοπισμός των ευνοϊκών και περιοριστικών παραγόντων στο σχεδιασμό των «ευαίσθητων» από οικολογική και πολιτιστική άποψη χώρων πραγματοποιείται στην παρούσα εργασία, εστιάζοντας στις ιδιαιτερότητες και τα χαρακτηριστικά των νησιωτικών περιοχών. Επιλέγοντας ως μελέτη περίπτωση της Σύρου, η οποία συγκεντρώνει ένα σημαντικό αριθμό «αντιπροσωπευτικών» ζητημάτων του σχεδιασμού των νησιωτικών περιοχών αλλά και ιδιαιτερότητες, αντικείμενο εργασίας είναι η διερεύνηση των παραγόντων αυτών στη βάση ενός συνόλου διαφαινόμενων τάσεων, οι οποίες τα τελευταία χρόνια καθορίζουν τόσο τον χώρο όσο και την τοπική ανάπτυξη.

Η θέση του νησιού της Σύρου και ειδικότερα της Ερμούπολης στον νησιωτικό χώρο, αλλά και η χωρική του οργάνωση με πυρήνα τον ιστορικό οικισμό και το λιμάνι, αποτελούν κάποιες από τις σημαντικότερες ιδιότητες παράλληλα με το εύθραυστο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, το οποίο χαρακτηρίζει ίσως ένα ευρύτερο σύνολο νησιωτικών περιοχών. Ο περιορισμένος χώρος και οι φυσικοί πόροι, οι κλιματολογικές συνθήκες και η «απειλή» της εντατικής τουριστικής δραστηριότητας αποτελούν συνθήκη χαρακτηριστικά, τα οποία απασχολούν τις νησιωτικές κοινωνίες δημιουργώντας διλήμματα για την πραγμάτωση σχεδιαστικών επιλογών, με διαφορετικά αποτελέσματα στη χώρα.

Υπόθεση Εργασίας

Στη περίπτωση τη Σύρου, τα αποτελέσματα αυτά είναι αναγνώσιμα τα τελευταία χρόνια μέσα από την εντατική οικιστική ανάπτυξη σε συνθήκες «μη σχεδιασμού» και ειδικότερα μέσα από την σχέση της Ερμούπολης και της υπαίθρου, η οποία χαρακτηρίζεται από ανισορροπίες και πιέσεις διαφορετικού τύπου τόσο στον αστικό όσο και στον αγροτικό χώρο. Οι πιέσεις αυτές, επιδρώντας στο φυσικό και πολιτιστικό της περιβάλλον και επακόλουθα στην αναπτυξιακή της προοπτική, διαμορφώνουν στις σύγχρονες συνθήκες της οικονομικής κρίσης νέους όρους και τάσεις. Σε συνδυασμό με μια σημαντική διοικητική μεταρρύθμιση που έρχεται να «ενοποιήσει» τον χώρο και τη σύσταση ενός ενιαίου νησιωτικού «Καλλικρατικού δήμου»- δημιουργείται αλλά και καθίσταται αναγκαία μια διαφορετική οπτική, η οποία τοποθετεί τα ζητήματα του σχεδιασμού στον αστικό και αγροτικό χώρο σε μια ενιαία εικόνα.

Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία που ακολουθείται αφορά διαφορετικά στάδια ερμηνείας και αξιολόγησης των παραπάνω ζητημάτων. Αρχικά πραγματοποιείται η αναγνώριση των βασικών χωρικών δεδομένων που αφορούν την περιοχή που αφορούν τη θέση, τον ρόλο και την χωρική της οργάνωση, μέσα από έρευνα στη βιβλιογραφία, την επεξεργασία και ερμηνεία στατιστικών και εμπειρικών δεδομένων και θεσμοθετημένων πλαισίων χωρικού σχεδιασμού. Η προσέγγιση της υπόθεσης εργασίας και κατ' επέκταση ο προσδιορισμός της σχέσης πόλης και υπαίθρου πραγματοποιούνται στη συνέχεια μέσα από την χρήση κριτηρίων αιεφορίας, τα οποία είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε μια ποιοτική αξιολόγηση της προαναφερόμενης σχέσης.

Στη βάση των κριτηρίων αυτών, μέσω της μεθόδου SWOT αναδεικνύονται οι ευνοϊκοί και περιοριστικοί παράγοντες που εντοπίζονται στην σχέση μεταξύ πόλης και υπαίθρου, αξιολογώντας την στα επιμέρους κριτήρια αιεφορίας. Η διατύπωση σεναρίων τάσεων, ήπιας και ριζοσπαστική παρέμβασης αφορά την ομαδοποίηση κατευθύνσεων σε διαφορετικά σενάρια «χωρικών προτύπων», τα οποία ενσωματώνουν τους όρους αιεφορίας μέσα από τις έννοιες της «εξισορρόπησης» και της «πολυκεντρικότητας». Η αξιολόγηση των σεναρίων αυτών τέλος και η διεξαγωγή συμπερασμάτων, ολοκληρώνει την ερευνητική διαδικασία, οδηγώντας σε σημαντικές διαπιστώσεις αλλά και αναδεικνύοντας ζητήματα για περαιτέρω έρευνα.

Εικόνα 1 και 2: Διαφορετικές όψεις του νησιωτικού χώρου: αστικό και αγροτικό τοπίο

Επιτόπια Έρευνα, Μάιος 2012

A. ΧΩΡΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Ο ρόλος και η θέση της Σύρου

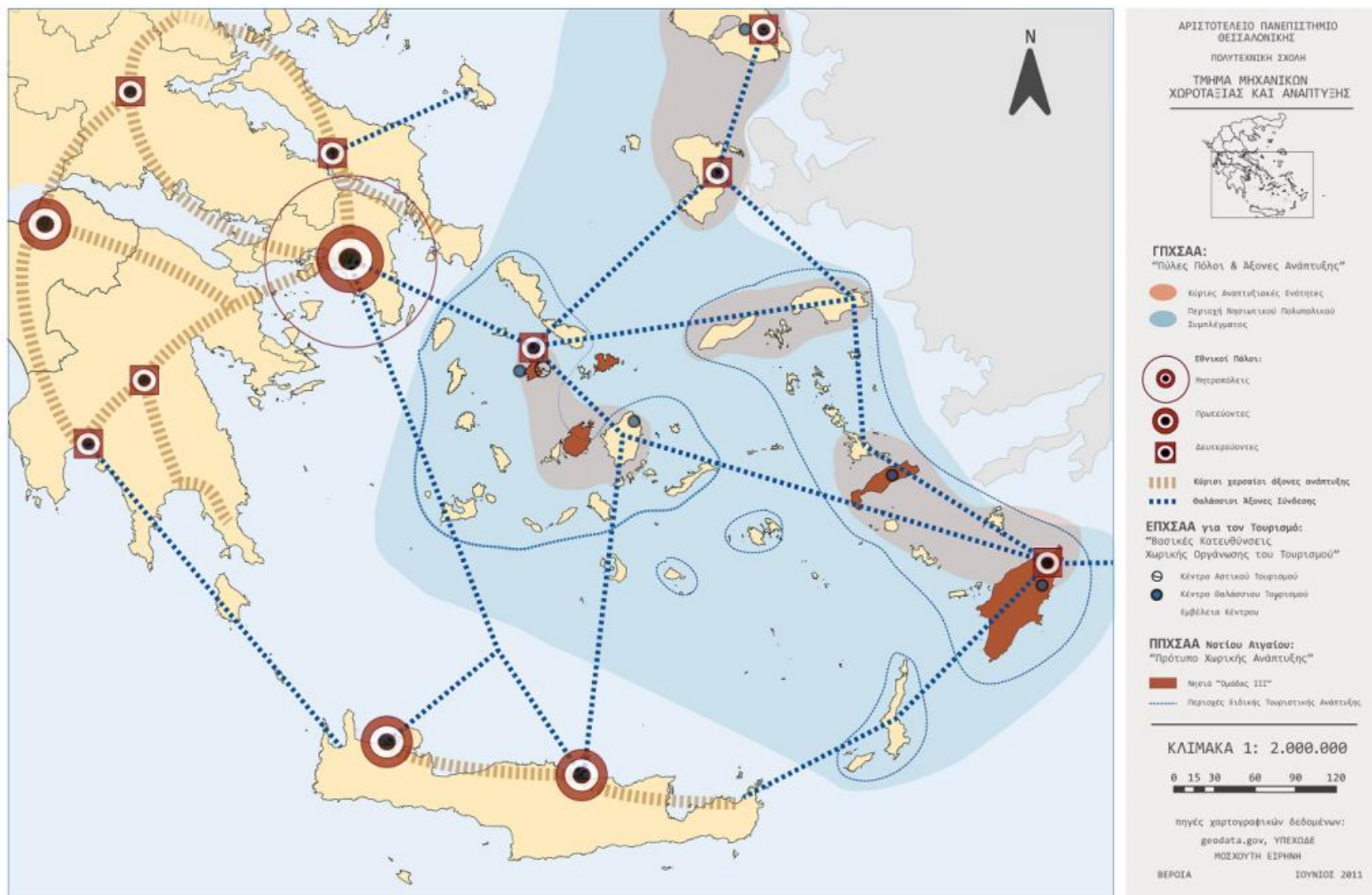
Η θέση της Σύρου στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Κυκλάδων και του Νοτίου Αιγαίου, αποτέλεσε διαχρονικά ένα καθοριστικό στοιχείο της ανάπτυξης της αλλά και της επιρροής της στον ευρύτερο χώρο. Σε αυτό το πλαίσιο, η ευνοϊκή θέση στο κέντρο των Κυκλάδων και το φυσικό λιμάνι του νησιού διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της εμπορικής και ναυτικής δραστηριότητας, η οποία από την ίδρυση της Ερμούπολης τον 19^ο αιώνα, υπήρξε η κινητήρια δύναμη για την διαμόρφωση του ιδιαίτερου «νησιωτικού»- αστικού τοπίου, χαρακτηριστικού στοιχείου της «φυσιογνωμίας» και της ιστορικής ταυτότητας του νησιού.

Ο ρόλος της Ερμούπολης, παλιότερα ως νομαρχιακό και σήμερα ως περιφερειακό κέντρο, αλλά και οι σημαντικές πληθυσμιακές συγκεντρώσεις, λειτούργησαν ως αντίβαρο στο ζήτημα της «νησιωτικότητας», δεδομένου ότι η γεωγραφική απομόνωση και η μειωμένη προσπελασιμότητα, αντισταθμίστηκε μέχρι σήμερα με ένα υπερτοπικό πλέγμα λειτουργιών και κοινωνικών εξυπηρετήσεων. Η ανάπτυξη ενός βασικού επιπέδου υποδομών εκπαίδευσης, υγείας και άλλων υπηρεσιών ως πυρήνας αυτού του πλέγματος, περιγράφει τελικά μαζί με την συγκέντρωση σημαντικών τμημάτων της δημόσια διοίκησης, την καθιέρωση της Ερμούπολης ως το διοικητικό κέντρο των Κυκλάδων.

Η εξέλιξη της Σύρου ως διοικητικό κέντρο πάντως, αποτελεί μόνο ένα σύγχρονο «στιγμιότυπο» μιας σημαντικής ιστορικής διαδρομής, η οποία περιλαμβάνει την διαδοχή - την ακμή και την παρακμή- μια σειράς οικονομικών δραστηριοτήτων. Οι δραστηριότητες αυτές, οι οποίες ξεκίνησαν από την ίδρυση της ελληνικού κράτους, συμπεριέλαβαν φάσεις ανάπτυξης της εμπορικής και ναυτικής δραστηριότητας αλλά και της βιομηχανικής. Με διάρκεια λίγων δεκαετιών, η κάθε περίοδος ανάπτυξης είχε σημαντική επίδραση στη φυσιογνωμία του νησιού και ιδιαίτερα της Ερμούπολης, της οποίας η χαρακτηριστική νεοκλασική αρχιτεκτονική αποτελεί ίσως το σημαντικότερο χωρικό αποτύπωμα κατά τη διάρκεια αυτής της ιστορικής διαδρομής.

Εντοπίζοντας τα παραπάνω στον επίσημο σχεδιασμό και συγκεκριμένα στα εθνικά χωροταξικά σχέδια, η θεσμοθέτηση του νησιού ως «δευτερεύον εθνικός πόλος» αλλά και ως κέντρο αστικού και θαλάσσιου τουρισμού, επιβεβαιώνουν τον αναπτυξιακό και ιδιαίτερα τον λειτουργικό ρόλο που αποδίδεται στην περιοχή μελέτης. Ειδικότερα χαρακτηριστικά του «είδους» και των σημαντικών ζητημάτων της ανάπτυξης αναφέρονται σε περιφερειακό επίπεδο (Π.Π.Χ.Σ.Α.Α Νοτίου Αιγαίου), όπου η κατηγοριοποίηση της Σύρου σε μια ομάδα νησιών με ιδιαίτερα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά (Θήρα, Κως, Μύκονος, Νάξος και Ρόδος) την διακρίνει ως «νησί με σημαντική τουριστική δραστηριότητα σε Περιφερειακό, Εθνικό και Κοινοτικό επίπεδο, με αυξανόμενες περιβαλλοντικές πιέσεις, πληθυσμιακή αύξηση και συγκέντρωση και άμεση ανάγκη ελέγχου του είδους της ανάπτυξής του» (άρθρο 3, παρ. Α (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2003)).

Εικόνα 3: Κατευθύνσεις του Εθνικού και του Περιφερειακού Χωροταξικού Σχεδιασμού Αειφόρου Ανάπτυξης, όπως εκφράζονται από τα θεσμοθετημένα πλαίσια.

Επεξεργασία από (ΥΠΕΧΩΔΕ, 2003 και 2009)

«Αστικός» και «Αγροτικός» Χώρος

Η διάκριση σε «αγροτικό» και «αστικό» χώρο, η οποία πραγματοποιείται στην υπόθεση εργασίας, αφορά την αναγνώριση δυο διακριτών ενοτήτων του χώρου στο νησί της Σύρου, οι οποίες αν και βρίσκονται σε συνεχή αλληλεπίδραση, συγκεντρώνουν διαφορετικά χαρακτηριστικά και πραγματοποιούν μια διαφορετική εξελικτική πορεία στο χρόνο. Η αναγνώριση τους, οδηγεί σε μια πρώτη περιγραφή της χωρικής οργάνωσης και διευκολύνεται από τη μελέτη των δεδομένων της προηγούμενης πληθυσμιακής απογραφής για τα «αστικά» και «αγροτικά» πρώην δημοτικά διαμερίσματα.

Πίνακας 1: Πραγματικός Πληθυσμός κατανεμημένος σε (καποδιστριακά) δημοτικά διαμερίσματα, απογραφή 2001.

Δήμοι/Κοινότητες Δημοτικά/Κοινοτικά διαμερίσματα	Αστικά και Αγροτικά	Ορεινά ημιορεινά και πεδινά	Πληθυσμός	Ποσοστιαία Κατανομή (% συνόλου)	Επιφάνεια (τ.χμ.)	Πυκνότητα πληθυσμού (κατ. / τ.χμ.)
Δ. ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΩΣ			13.400	67,74%	11,181	1198
Δ.Δ. Ερμούπολεως	ΑΣ	Π	11.799	59,65%	3,606	3272
Δ.Δ. Μάννα	ΑΓ	Π	1.601	8,09%	7,575	211
Δ. ΑΝΩ ΣΥΡΟΥ			3.376	17,07%	67,014	50
Δ.Δ. Άνω Σύρου	ΑΓ	Η	1.953	9,87%	50,664	39
Δ.Δ. Γαλησσά	ΑΓ	Η	458	2,32%	7,700	59
Δ.Δ. Πάγου	ΑΓ	Π	745	3,77%	4,900	152
Δ.Δ. Χρούσων	ΑΓ	Π	220	1,11%	3,750	59
Δ. ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΑΣ			3.006	15,20%	23,705	127
Δ.Δ. Ποσειδωνίας	ΑΓ	Π	733	3,71%	7,315	100
Δ.Δ. Βάρης	ΑΓ	Π	1.451	7,33%	9,435	154
Δ.Δ. Φοίνικος	ΑΓ	Π	822	4,16%	6,955	118
Ενιαίος Δ. Σύρου- Ερμούπολης			19.782	-	101,9	194
Περιφέρεια Ν. Αιγαίου			302.686	-	5286	57
Σύνολο Χώρας			10964020	-	131.957	85

επεξεργασία από ΕΛΣΤΑΤ, 2001

Η βαρύτητα του οικισμού της Ερμούπολης και η χωρική του επίδραση απεικονίζεται στα παραπάνω δεδομένα, όπου διαπιστώνεται εύκολα η μεγάλη διαφοροποίηση του στον δείκτη της πληθυσμιακής πυκνότητας. Η περιοχή της Ερμούπολης αποτελεί τον χώρο δραστηριοποίησης σχεδόν του 60% του πληθυσμού, αν και καταλαμβάνει μόνο το 3% της έκτασης του νησιού. Αντίθετα, οι λοιποί οικισμοί δεν εμφανίζουν σημαντική διαφοροποίηση, έχοντας στη πλειοψηφία τους χαμηλές πληθυσμιακές συγκεντρώσεις και πυκνότητα αλλά και χαρακτηριστικά τα οποία, όπως θα αναλυθεί παρακάτω κατά τη περιγραφή της φυσιογνωμίας τους, δημιουργούν ένα σκηνικό υψηλής αλληλεξάρτησης καθορίζοντας με αυτό τον τρόπο τη σχέση πόλης και υπαίθρου.

Η σύγχρονη **φυσιογνωμία του αστικού χώρου** και ειδικότερα της Ερμούπολης μπορεί να περιγραφεί μέσα από τις βασικότερες περιόδους της πολεοδομικής της εξέλιξης, όπου σημαντικά ιστορικά γεγονότα και φαινόμενα οικονομικής αναδιάρθρωσης σε εθνικό επίπεδο επιδρούν με διαφορετικό τρόπο στον χώρο και αιτιολογούν τη σημερινή του εικόνα:

α. «Νεοκλασσική Ερμούπολη» (1837-1923)

Ο πρώτος οικισμός της Ερμούπολης δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα των καταστροφών και της μετεγκατάστασης πληθυσμών από τη Χίο, την Κάσο και τα Ψαρά και χρονολογείται από τα πρώτα χρόνια της επανάστασης. Η πρόχειρη εγκατάσταση από ξύλινες κατασκευές στα παράλια του νησιού και η αρχικά μη αρμονική συνύπαρξη με τους τοπικούς πληθυσμούς που ζουν στην αγροτική ενδοχώρα και στον μεσαιωνικό οικισμό της Άνω Σύρου, αντικαθίσταται με μια μακρά περίοδο οικονομικής ανάπτυξης, η οποία προέρχεται κατά βάση από την εμπορική δραστηριότητα των νέων κατοίκων.

Το ενδιαφέρον του νεοσύστατου ελληνικού κράτους για την νέα αυτή πόλη γίνεται εμφανές από την πρόθεση για την πραγματοποίηση ενός πρώτου ρυμοτομικού σχεδίου, το οποίο θεσμοθετείται το 1837 σηματοδοτώντας το τέλος μιας περιόδου άναρχης και πρόχειρης δόμησης κατοικιών, καταστημάτων και εργαστηρίων. Η οικονομική ανάπτυξη τα επόμενα χρόνια έχει σημαντική επίδραση στον τρόπο που διαμορφώνεται ο αστικός χώρος, ο οποίος αποκτά κοινωνικές και πολιτιστικές εξυπηρετήσεις δυτικό-ευρωπαϊκού τύπου (θέατρο Απόλλων, Ορφανοτροφείο Αρρένων και Θηλέων, Πτωχοκομείο, Δημοτικό Παντοπωλείο). Η «αστική τάξη» που δημιουργείται και η συνεχής αύξηση του πληθυσμού, δημιουργούν τις προϋποθέσεις για τη συνεχή αύξηση επιχειρήσεων με κύριο αντικείμενο το εμπόριο και την ναυτιλία, έχοντας ως φυσικό επακόλουθο τη συνεχή οικιστική ανάπτυξη και επέκταση του οικισμού.

Οι επεκτάσεις του πρώτου σχεδίου και τα αντίστοιχα ρυθμιστικά διατάγματα, είναι ενδεικτικά του ρυθμού ανάπτυξης, ο οποίος θα μειωθεί κατακόρυφα με τη δημιουργία του λιμανιού του Πειραιά. Η πρώτη αυτή «κρίση», που δημιουργείται λόγω του επακόλουθου ανταγωνισμού στον κλάδο του διαμετακομιστικού εμπορίου, εκτονώνεται ως ένα βαθμό με μια δεύτερη φάση ανάπτυξης, όπου η βιομηχανική δραστηριότητα έχει κυρίαρχο ρόλο. Χωρίς να έχει τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της πρώτης, κατά τη δεύτερη αυτή φάση ο πληθυσμός βρίσκει απασχόληση στην εκτεταμένη περιοχή που σήμερα χαρακτηρίζεται ως «περιοχή ιστορικής βιομηχανίας» (Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύνθεσης ΕΜΠ, 2003). Την περίοδο αυτή ολοκληρώνεται ένας σημαντικός αριθμός δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων με αρχιτεκτονική και ιστορική αξία, ανάμεσα τους το δημαρχιακό μέγαρο, το οποίο σε συνδυασμό με την πλατεία Μιαούλη αποτελεί μέχρι σήμερα ένα καθιερωμένο τοπόσημο, αλλά και έναν από τους σημαντικότερους και πολυλειτουργικούς δημόσιους χώρους του νησιού.

β. Στασιμότητα και Οικονομική Παρακμή (1923-1975)

Η συνεχής μείωση της βιομηχανικής δραστηριότητας και η περιορισμένη εγκατάσταση προσφύγων έπειτα από τη Μικρασιατική Καταστροφή αποτελούν δυο

καθοριστικά στοιχεία της περιόδου, θέτοντας τέλος στην μακρά περίοδο οικιστικής ανάπτυξης. Η πόλη οριστικοποιεί σε μεγάλο βαθμό τη σημερινή της εικόνα, ενώ η οικονομική στασιμότητα οδηγεί- παράλληλα με όσα συμβαίνουν σε εθνικό επίπεδο- σε φαινόμενα εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης. Θετικό αποτέλεσμα της οικονομικής δυσπραγίας ωστόσο, της «εγκατάλειψης» αλλά και της πληθυσμιακής στασιμότητας ήταν η μειωμένη εμφάνιση του φαινομένου της αντιπαροχής. Η διατήρηση κατ' επέκταση, με ορισμένες εξαιρέσεις, της πόλης ως ένα αρχιτεκτονικό σύνολο είναι ένα σημαντικό χαρακτηριστικό μέχρι τη δεκαετία του '70, το οποίο θα αποκτήσει θεσμική υπόσταση στα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης.

γ. «Ανασυγκρότηση και Προστασία» (1975-)

Ορόσημο στη πολεοδομική εξέλιξη της Ερμούπολης κατ' επέκταση είναι η οριοθέτηση της ως «τόπο χρήζοντα ιδιαίτερης κρατικής προστασίας» (διάταγμα 709B/1976). Σχεδόν παράλληλα, η οικονομική ζωή της Ερμούπολης από τις αρχές τις δεκαετίας του '80 περνά σε μια φάση «αναπροσανατολισμού», με κύρια κατεύθυνση της ανάπτυξη διοικητικών υπηρεσιών. Η τουριστική δραστηριότητα αποκτά σταδιακά έναν επίσης σημαντικό ρόλο, ενώ η μεταποίηση διατηρεί εναπομείναντα κομμάτια της βιομηχανικής δραστηριότητας και κυρίως της ναυπηγοεπισκευαστικής, η οποία αν και σε συνεχή κρίση, αποτελεί δραστηριότητα άμεσα συνδεδεμένη με την απασχόληση αλλά και ισχυρό κομμάτι του αστικού τοπίου.

Εικόνα 4: Περιοχή ιστορικής βιομηχανίας σε τμήμα του λιμανιού της Ερμούπολης.

Στοιχεία επιτόπιας έρευνας (16/6/2012)

Η οικιστική ανάπτυξη αποκτά σταδιακά νέα χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες, τα οποία πηγάζουν από τους θεσμοθετημένους περιορισμούς δόμησης που έχουν στόχο την αποφυγή μορφολογικών αλλοιώσεων στον οικισμό αλλά και τις νέες ανάγκες των κατοίκων (αυξημένη χρήση Ι.Χ, αύξηση εισοδημάτων). Η ανάγκη για ένα σύγχρονο πολεοδομικό πλαίσιο που θα αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις δυο αυτές τάσεις είναι αισθητή, ωστόσο η προσπάθεια απόκτησης του δεν θα ολοκληρωθεί μέχρι σήμερα. Παρόλο που στα πλαίσια της ΕΠΑ (Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης), θεσμοθετείται Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (21/4/1986 ΦΕΚ

368Δ), η έλλειψη τοπογραφικών υποβάθρων και η μη ολοκλήρωση των απαραίτητων μελετών (Στεφάνου, 2003) κατέστησαν τελικά το σχεδιασμό ανενεργό. Οι προσπάθειες των τελευταίων ετών για ολοκλήρωση των μελετών και μια διαφορετική αντιμετώπιση του πολεοδομικού σχεδιασμού της Ερμούπολης ως ιστορικό οικισμό αν και έλαβαν σημαντικές διαστάσεις, δεν έχουν οδηγήσει ακόμα στη θεσμοθέτηση πολεοδομικής μελέτης, η οποία θα προσδιορίσει τα όρια και τον τρόπο της οικιστικής ανάπτυξης αλλά και νέες κοινωνικές εξυπηρετήσεις.

Οι επιπτώσεις στο χώρο σε συνθήκες απουσίας του σχεδιασμού ήταν - όπως θα ήταν αναμενόμενο- άμεσες και πήραν κυρίως τη μορφή κυκλοφοριακών προβλημάτων και άλλων δυσλειτουργιών, ως αποτέλεσμα της γενικότερης υπερσυγκέντρωσης δραστηριοτήτων στον αστικό χώρο. Παράλληλες προσπάθειες για πεζοδρομήσεις στον ιστορικό οικισμό και μελλοντικά σχέδια για αποκλεισμό του αυτοκινήτου από αυτόν συγκρούστηκαν με τα σημαντικά θεσμικά κενά αλλά και την απουσία συναίνεσης από κατοίκους και επιμέρους ομάδες επαγγελματιών.

Συνολικά, η πολεοδομική εξέλιξη αντικατοπτρίζει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αλλά και τα σημαντικά προβλήματα που εντοπίζονται σήμερα στον αστικό χώρο, τα οποία προκύπτουν από τη συσσώρευση ατόμων και δραστηριοτήτων. Γίνεται αντιληπτό ότι η πόλη αποτέλεσε διαχρονικά έναν ελκτικό χώρο για εργασία, εμπόριο και αναψυχή, ενώ την ίδια στιγμή η κατοικία απωθούνταν εκτός των ορίων της, γεγονός που επέδρασε σημαντικά στην σχέση της με τον αγροτικό χώρο και στις σημαντικές αλλαγές που πραγματοποιήθηκαν σε αυτόν τις τελευταίες δεκαετίες.

Η **φυσιογνωμία του αγροτικού χώρου**, εξελίσσεται από την ίδρυση της Ερμούπολης στη βάση ενός συμπληρωματικού ρόλου παράλληλου αλλά και απαραίτητου για την ανάπτυξη της πόλης. Η δραστηριοποίηση του τοπικού πληθυσμού στον πρωτογενή τομέα και τους προϋπάρχοντες οικισμούς, τροφοδοτούσε την πόλη με αγροτικά προϊόντα, ενώ λίγο αργότερα η χωροθέτηση εξοχικών κατοικιών της αστικής τάξης στην ύπαιθρο, δημιούργησε τις πρώτες εστίες παραθερισμού και συνετέλεσε στην ανέγερση κτιρίων σημαντικής αρχιτεκτονικής αξίας σε οικισμούς όπως η Παρακοπή, η Ποσειδωνία, τα Χρούσσα και το Επισκοπείο.

Το πληθυσμιακό μέγεθος των οικισμών είναι διαχρονικά μικρότερο των 2000 κατοίκων, ενώ οι οικισμοί είναι στη πλειοψηφία τους παραθαλάσσιοι, γεγονός που δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη τουριστικών υποδομών από τη δεκαετία του '80. Η τουριστική ανάπτυξη κατά τα πρότυπα του θαλάσσιου τουρισμού, όπως στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν είχε οργανωμένο χαρακτήρα και ρυθμιστικό πλαίσιο, με αποτέλεσμα την άμεση σύγκρουση της με τον πρωτογενή τομέα και τη σταδιακή υποχώρηση του τελευταίου προς την «ενδοχώρα» του νησιού.

Εικόνα 5: Περιοχή αγροτικών καλλιεργειών στον οικισμό του Φοίνικα.

Στοιχεία επιτόπιας έρευνας (16/6/2012)

Η ιδιότυπη «τριτογενοποίηση» της υπαίθρου και η συμπλήρωση των εισοδημάτων από τον τουρισμό, αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα αύξησης του βιοτικού επιπέδου κατά τα σύγχρονα πρότυπα, όπου η αύξηση της ιδιοκτησίας Ι.Χ, συνέβαλλε αποφασιστικά στην κατακόρυφη αύξηση της κινητικότητας. Η δυνατότητα εύρεσης εργασίας στην πόλη και δημιουργία νέας κατοικίας στον εξωαστικό χώρο, δημιούργησε ένα νέο πλέγμα μετακινήσεων και εξαρτήσεων το οποίο ενισχύθηκε από τις πολύ μικρές χρονοαποστάσεις και τη συνεχή βελτίωση των οδικών υποδομών.

Πίνακας 2: Πίνακας χρονοαποστάσεων των οικισμών σε σχέση με την Ερμούπολη

Οικισμός	Απόσταση σε km	Εκτιμώμενη Χρονοαπόσταση σε min
Μάννα	3,1	8
Άνω Σύρος	2,5	7
Γαλησσάς	8,1	15
Πάγος	6,3	12
Χρούσσα	6	13
Ποσειδωνία	10,2	19
Βάρη	6,5	13
Φοίνικας	9,4	18

Google Maps, εκτίμηση χρονοαπόστασης από τη λειτουργία “get directions”.

Τελικά, το αξιόλογο πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον, το οποίο διαπιστώνεται και μέσα από την θεσμοθέτηση τριών παραδοσιακών οικισμών (Άνω Σύρος, Επισκοπείο και Χρούσσα) αλλά και την οριοθέτηση περιβαλλοντικά προστατευόμενων περιοχών που εντάσσονται στο δίκτυο Natura, υφίστανται τα τελευταία χρόνια σημαντικές πιέσεις τόσο από τον τουρισμό όσο και από την χωροθέτηση χρήσεων που «περισσεύουν» από την πόλη (χονδρεμπόριο, μικρής κλίμακας μεταποίηση).

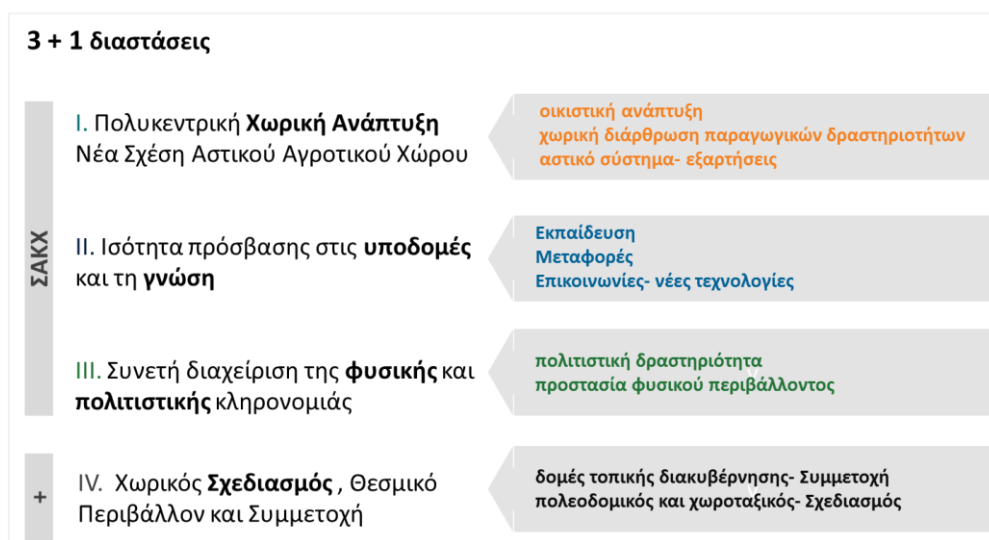
Β. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Κριτήρια Αειφορίας

Ο προσδιορισμός «κριτηρίων αειφορίας», σκοπό έχει να ομαδοποιήσει τις σημαντικότερες παραμέτρους βάσει των οποίων η σχέση μεταξύ πόλης και υπαίθρου πρόκειται να αξιολογηθεί στη μελέτη περίπτωσης. Τα κριτήρια αυτά περιλαμβάνουν διαστάσεις που αναδεικνύονται τόσο από σημαντικότερες πτυχές του θέματος όσο και από τη βιβλιογραφία, και πιο συγκεκριμένα το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (European Spatial Development Perspective-ESDP).

Η προσέγγιση του ΣΑΚΧ ειδικότερα, αν και διατυπωμένη σε ένα διαφορετικό κοινωνικό-οικονομικό πλαίσιο (1999), παρουσιάζει ενδιαφέρον ως προς τον τρόπο ενσωμάτωσης των εννοιών της αειφορίας και της βιωσιμότητας στη συζήτηση για την ανάπτυξη του χώρου. Η σημασία που αποδόθηκε σε αυτόν αλλά και στην αναγκαιότητα αξιολόγησης των σημαντικότερων τάσεων και προσανατολισμού των χωρικών πολιτικών, ανέδειξε μια νέα οπτική, η οποία- τουλάχιστον σε θεωρητικό επίπεδο -ομαδοποιεί ικανοποιητικά ζητήματα και αναγκαιότητες που συναντώνται σε χώρους που υπόκεινται μετασχηματισμούς. Σε αυτό το πλαίσιο οι στρατηγικές επιλογές του ΣΑΚΧ που αναφέρονται στην χωρική ανάπτυξη και την οικιστική διάρθρωση, αποτελούν τις τρεις από τις τέσσερις διαστάσεις που χρησιμοποιούνται στην παρούσα εργασία με σκοπό τον προσδιορισμό κριτηρίων αειφορίας και επιμέρους παραμέτρων, όπως περιγράφεται στο παρακάτω σχήμα:

Εικόνα 6: Κριτήρια αειφορίας και επιμέρους παράμετροι, βασισμένες στις στρατηγικές επιλογές του ΣΑΚΧ.

Ιδία επεξεργασία

Η ενσωμάτωση των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών στόχων που χαρακτηρίζουν κάθε προσέγγιση που αφορά την αειφορία, αναδεικνύεται μέσα από τις πρώτες τρεις διαστάσεις και το ΣΑΚΧ. Η χρήση των στρατηγικών επιλογών- οι οποίες ουσιαστικά συνοψίζουν κατευθύνσεις που αφορούν το ευρωπαϊκό έδαφος εν γένει- γίνεται με ευέλικτο τρόπο, επισημαίνοντας κυρίως την πρόθεση για μια διαφορετική αντίληψη στην οργάνωση του χώρου, τη κατανομή των υποδομών σε αυτόν αλλά και το σεβασμό στη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά κατά τη

διαδικασία του σχεδιασμού: Ως σημαντική προσθήκη, ο ίδιος ο σχεδιασμός προστίθεται σαν μια τέταρτη διάσταση αλλά και απαραίτητη προϋπόθεση για την πραγμάτωση των παραπάνω κατευθύνσεων και την ικανοποίηση των κριτηρίων αιεφορίας. Η ειδικότερη αντίληψη που υπάρχει για τον τρόπο πραγματοποίησης του επιπλέον, προσθέτει τη διάσταση της **συμμετοχής**, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για την ενσωμάτωση του πληθυσμού στη λήψη αποφάσεων και κυρίως στη διαδικασία διαμόρφωσης και υποστήριξης χωρικών πολιτικών που επιτυγχάνουν την εκπλήρωση των κριτηρίων αιεφορίας.

Αξιολόγηση SWOT

Σύμφωνα με την ανάλυση, η αξιολόγηση Swot παρουσιάζει συνοπτικά τους ευνοϊκούς και περιοριστικούς παράγοντες που εντοπίζονται για καθένα από τα κριτήρια αιεφορίας:

	Πλεονεκτήματα (S)	Μειονεκτήματα (W)
I	<ul style="list-style-type: none"> • Αστικότητα- ικανοποιητικές πληθυσμιακές συγκεντρώσεις • Πλεονεκτική Θέση στον νησιωτικό χώρο • “Brownfields”- Στρατόπεδο και διατηρητέα βιομηχανικά κτίρια • Μικρές χρονοαποστάσεις μεταξύ των οικισμών 	<ul style="list-style-type: none"> • Δόμηση εκτός σχεδίου, αλλοίωση του νησιωτικού τοπίου • Διάχυση παραγωγικών δραστηριοτήτων (τουρισμός, μεταποίηση, χονδρεμπόριο) κατά μήκος αγροτικών οδών. • Συρρίκνωση πρωτογενούς τομέα, πιέσεις από δραστηριότητες μεταποίησης και τουρισμού. • Μη ελεγχόμενη τουριστική ανάπτυξη, εξάπλωση παραθεριστικής κατοικίας
II	<ul style="list-style-type: none"> • Δωρεάν αστικές μεταφορές στην Ερμούπολη με δημοτικά mini bus (μετεπιβίβαση και χρήση δημοτικών πάρκινγκ) • Πανεπιστήμιο Αιγαίου- Τμήμα Μηχανικών Σχεδίασης Προϊόντων και Συστημάτων, Κέντρα Τεχνικής Εκπαίδευσης • Ικανοποιητική κάλυψη τηλεπικοινωνιακών δικτύων 	<ul style="list-style-type: none"> • Ελλιπείς δημόσιοι χώροι για εκπαίδευση, άθληση και αναψυχή στον αγροτικό χώρο (κυριαρχία χώρων τουριστικής δραστηριότητας) • Κυκλοφοριακά προβλήματα, αδυναμία χάραξης περιφερειακής οδού
III	<ul style="list-style-type: none"> • Περιοχές Natura στο Βόρειο Τμήμα, Αρχαιολογικός Χώρος Χαλανδριανής • 3 Κηρυγμένοι Παραδοσιακοί Οικισμοί, Νεοκλασική Αρχιτεκτονική Κληρονομιά, Μουσεία, Θέατρο Απόλλων • Πολιτιστικές Δραστηριότητες εμβέλειας: Φεστιβάλ Αιγαίου, International Animation Festival, Συνεδριακό Κέντρο • Περιβαλλοντικές Υποδομές: ΧΥΤΑ/Ενιαίος Φορέας Ανακύκλωσης, Μονάδα Αφαλάτωσης (διακρίσεις) • Καινοτομικές πρωτοβουλίες στις αγροτικές περιοχές: Οικιακή κομποστοποίηση, μονάδες παραγωγής/διάθεσης πόσιμου νερού 	<ul style="list-style-type: none"> • Ρύπανση/αισθητική όχληση από τη μονάδες ηλεκτροπαραγωγής και βιολογικού καθαρισμού • Πιέσεις στο ΒΔ τμήμα: εγκαταστάσεις ΑΠΕ, υπερβόσκηση, χώροι αναψυχής • Ερήμωση Παραδοσιακών Οικισμών (Άνω Σύρος)- εγκατάλειψη διατηρητέων κτισμάτων • Περιβαλλοντική Επιβάρυνση από Νεώριο Σύρου
IV	<ul style="list-style-type: none"> • Πολεοδομική μελέτη (ΕΜΠ, 2004)- Ερμούπολη ως πρότυπος Ιστορικός Οικισμός • Δραστηριοποίηση ομάδων/συλλόγων (περιβαλλοντικών, πολιτιστικών, αθλητικών, ανταλλακτικά δίκτυα 	<ul style="list-style-type: none"> • Απουσία θεσμοθετημένου πλαισίου πολεοδομικού, χωροταξικού σχεδιασμού • Αποσπασματική εφαρμογή κυκλοφοριακών μέτρων (ιστορικό πεζοδρομήσεων ιστορικού κέντρου)

	Ευκαιρίες (Ο)	Απειλές (Τ)
I	<ul style="list-style-type: none"> Αγροτική ανάπτυξη στα πλαίσια της παραδοσιακών νησιωτικών καλλιεργειών/κυκλαδικών προϊόντων, ανάκτηση και προστασία γεωργικής γης. Ζήτηση προϊόντων ΠΟΠ «Αστικός» και «πολιτιστικός» τουρισμός (ελκτική σχέση με άλλες μορφές: π. χ συνεδριακός τουρισμός) 	<ul style="list-style-type: none"> Ευνοϊκό θεσμικό πλαίσιο για την εκτός σχεδίου δόμηση και τη παραθεριστική κατοικία (ΕΠΧΣΑΑ Τουρισμού, Ν4014/11..) Παύση ναυπηγοεπισκευαστικής δραστηριότητας
II	<ul style="list-style-type: none"> Αξιοποίηση ΤΠΕ: τηλεργασία, ηλεκτρονική εκπαίδευση 	<ul style="list-style-type: none"> Μείωση ακτοπολικών συνδέσεων Αύξηση τιμής καυσίμων, μείωση κινητικότητας λόγω της εξάρτησης από μηχανοκίνητα μέσα Υποβάθμιση των υποδομών υγείας
III	<ul style="list-style-type: none"> Πρωτοβουλίες και Δίκτυα Νησιωτικής Συνεργασίας: Δίκτυο Αειφόρων Νήσων «Δάφνη»/ «Αειφόρο Αιγαίο» 	<ul style="list-style-type: none"> Εγκατάσταση Υποδομών ΑΠΕ μεγάλης κλίμακας (Ν. Γυάρος) Υπεραλίευση στην ευρύτερη περιοχή των Κυκλάδων
IV	<ul style="list-style-type: none"> ΟΣΑΑ (Ολοκληρωμένα Σχέδια Αστικής Ανάπτυξης)- αξιοποίηση στρατοπέδου, ποδηλατόδρομοι, αναπλάσεις. Νέες δομές τοπικής διακυβέρνησης (Καλλικράτης): <ul style="list-style-type: none"> Ενιαία χωρική ενότητα Δημοτική Επιτροπή Διαβούλευσης και Συμμετοχή 	<ul style="list-style-type: none"> Περαιτέρω καθυστερήσεις στην εφαρμογή σχεδίων Υποεκπροσώπηση αγροτικών περιοχών, αποδυνάμωση τοπικών συμβουλίων (αρμοδιότητες, χρηματοδότηση)

Συνολικά, η αξιολόγηση SWOT αναδεικνύει τα επιμέρους χαρακτηριστικά του αστικού και αγροτικού χώρου, προσδιορίζοντας τη μεταξύ τους σχέση. Από τη μια πλευρά, εντοπίζεται η αντιμετώπιση της πόλης από τον σχεδιασμό ως ένα διατηρητέο σύνολο, υπό την έννοια ότι αν και αναγνωρίζεται η αναγκαιότητα προστασίας της, απουσιάζει ένα πλαίσιο σχεδιασμού που θα εντάξει τα δυναμικά χαρακτηριστικά του οικισμού. Ως αποτέλεσμα, η πραγματοποίηση αυθαιρεσιών είναι αναπόφευκτη, υπό την έννοια ότι η συνεχείς πιέσεις από την υπερσυγκέντρωση δραστηριοτήτων δεν ευνοούν μια «αυθόρμητη»- εκτός σχεδιασμού- διαχείριση των διαφόρων πιέσεων. Ως χώρος κατανάλωσης, αναψυχής και διαφόρων εξυπηρετήσεων αλλά και ως επιβατικό λιμάνι, η Ερμούπολη συγκεντρώνει τελικά χαρακτηριστικά έλξης αλλά και απώθησης, ιδιαίτερα όσο αφορά την κατοικία, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ωραρίων «αιχμής» και «ερήμωσης» του οικισμού, ανάλογα την εποχή, την ημέρα αλλά και την ώρα.

Από την άλλη πλευρά, η ύπαιθρος λόγω των συνθηκών που περιγράφηκαν αποτέλεσε τα τελευταία έναν χώρο έλξης της νέας κατοικίας αλλά και της τουριστικής δραστηριότητας, διαθέτοντας σημαντικές εκτάσεις για οικιστική

ανάπτυξη και πλεονεκτική θέση σε σχέση με τη θάλασσα. Αξιολογώντας αυτή τη τάση, σε συνδυασμό με άλλα γεγονότα που αφορούν το εξωτερικό περιβάλλον αντιλαμβανόμαστε την συνεχή υποβάθμιση των κριτηρίων αειφορίας, ιδιαίτερα όσο αφορά το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

Γ. ΣΕΝΑΡΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

Οι παραπάνω διαπιστώσεις, οι οποίες αποτυπώνουν τα βασικότερα ζητήματα της υφιστάμενης κατάστασης, οδηγούν στη διατύπωση σεναρίων τάσεων, ήπιας και ριζοσπαστικής παρέμβασης. Το περιεχόμενο των δύο τελευταίων, διαμορφώνεται στη βάση μια **εναλλακτικής προσέγγισης για ένα νέο πρότυπο χωρικής ανάπτυξης στο νησί της Σύρου**, το οποίο εστιάζει στην αποκατάσταση της σχέσης πόλης και υπαίθρου με σκοπό τη μείωση της παρατηρούμενης εξάρτησης και την αύξηση της πολυλειτουργικότητας του αγροτικού χώρου. Τα κριτήρια συμβάλλουν τόσο στην περιγραφή των τάσεων, όσο και στη δημιουργία σεναρίων παρέμβασης, ομαδοποιώντας τις κυριότερες κατευθύνσεις που εισάγουν όρους αειφορίας στον σχεδιασμό.

Σενάριο Τάσεων

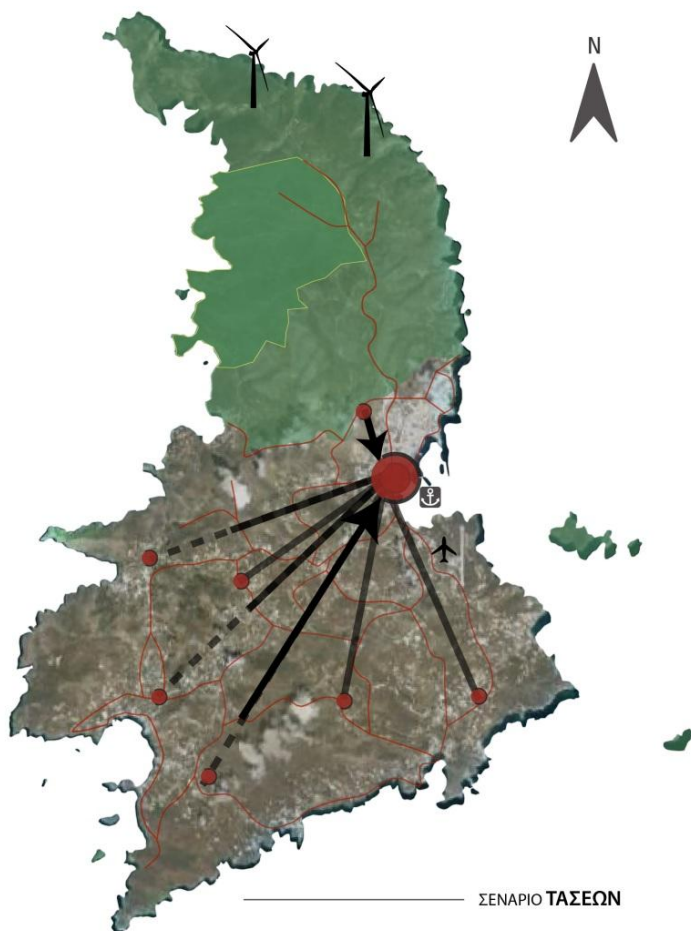
Το σενάριο των τάσεων περιγράφει την εξέλιξη της σχέσης πόλης- υπαίθρου στις σύγχρονες συνθήκες της ενιαίας διοίκησης -όπως αυτή εκφράζεται με τον καλλικρατικό δήμο Σύρου- Ερμούπολης- με απουσία ωστόσο ενός σχεδιασμού για το σύνολο του εδάφους. Το χωρικό πρότυπο το οποίο αναμένεται να επικρατήσει ισορροπεί ανάμεσα σε δυο αντιθετικές τάσεις:

- Από τη μία της **απομόνωσης** των πιο απομακρυσμένων οικισμών, λόγω της μειωμένης κινητικότητας που ήδη επιφέρει η αύξηση της τιμής των καυσίμων και η άνοδος του κόστους μετακίνησης, και από την άλλη
- Η αύξηση της **εξάρτησης** των οικισμών, όσο αφορά τις νέες λειτουργικές σχέσεις που ενισχύονται από τη διοικητική μεταρρύθμιση και τον κεντρικό ρόλο της Ερμούπολης σε αυτήν.

Το αντίκτυπο αυτό των δυο τάσεων μακροπρόθεσμα - ειδικά στη περίπτωση της όξυνσης του πρώτου- μπορεί να επιφέρει είτε την σταδιακή «επαναφορά» της κατοικίας στην Ερμούπολη- με σκοπό την μείωση του κόστους μετακίνησης από τα νοικοκυριά, είτε την αύξηση των εξυπηρετήσεων στους οικισμούς με τις μεγαλύτερες πληθυσμιακές συγκεντρώσεις, με σκοπό τη μείωση των μετακινήσεων. Αυτές οι τάσεις «αυθόρμητης» αντιμετώπισης στα νέα δεδομένα, λαμβάνονται υπόψη στις εναλλακτικές κατευθύνσεις που διατυπώνονται στα επόμενα σενάρια, με σκοπό την πρόληψη νέων φαινομένων πίεσης είτε στον αστικό είτε τον αγροτικό χώρο.

Σε σχέση με τις τάσεις που διαπιστώνονται στη **χωρική ανάπτυξη**, η φθίνουσα μεταποίηση αλλά και ο συνεχής περιορισμός του διοικητικού ρόλου της Ερμούπολης, ωθεί στην εντατική τουριστική δραστηριότητα και σε συζητήσεις για αμφισβητούμενα πρότυπα και πρακτικές (τουρισμός κρουαζιέρας κλπ.), η οποία θα βασιστεί σε ένα συνδυασμό «θαλάσσιου» και «αστικού» τουρισμού. Ο μεγάλος ανταγωνισμός ωστόσο σε σχέση με τις παρεχόμενες τουριστικές υπηρεσίες, οι

οποίες δεν διαφοροποιούνται σημαντικά από τις άλλες νησιωτικές περιοχές, αλλά και ο μειωμένος ρόλος του φυσικού περιβάλλοντος στα σημερινά πρότυπα, το οποίο υποβαθμίζεται αντί να αναδεικνύεται από τις τουριστικές υποδομές, δημιουργεί αναπτυξιακό αδιέξοδο ιδιαίτερα για τον θαλάσσιο τουρισμό, επηρεάζοντας τους μικρότερους οικισμούς. Αντίθετα, η έμφαση στη πολιτιστική δραστηριότητα κατευθύνει σημαντικά τον τουρισμό στην Ερμούπολη, χωρίς ωστόσο να διευθετούνται ζητήματα που αφορούν τη πολεοδομική οργάνωση, με κίνδυνο η ανάπτυξη της μονομερώς στο κέντρο του οικισμού να επιφέρει επιπλέον προβλήματα συμφόρησης.

Ο αγροτικός τομέας, από την άλλη πλευρά, σε άμεση συσχέτιση με τις πιέσεις που υφίσταται το φυσικό περιβάλλον από την τουριστική δραστηριότητα, μειώνεται σημαντικά, ενώ η σύνδεση του με τη μεταποίηση είναι ιδιαίτερα περιορισμένη. Σημαντικό ζήτημα για περαιτέρω περιορισμό του αγροτικού τομέα είναι οι επενδύσεις στην παραθεριστική κατοικία, η οποία επεκτάθηκε τα τελευταία χρόνια εις βάρος της γεωργικής γης αλλά και του τουριστικού τομέα, ευνοημένη από το θεσμικό πλαίσιο που τείνει να γίνει πιο χαλαρό.

Εικόνα 7: Περιοχή παραθεριστικών κατοικιών στον οικισμό του Φοίνικα.

Στοιχεία επιτόπιας έρευνας (16/6/2012)

Οι υποδομές και η κατανομή τους στο χώρο αναμένεται να επιβαρυνθούν σημαντικά καθώς οι πιέσεις από το οικονομικό περιβάλλον οδηγούν στη σταδιακή υποβάθμιση των μονάδων υγείας και εκπαίδευσης. Σε αυτό το πλαίσιο, η ενδεχόμενη μετεγκατάσταση του Τμήματος του πανεπιστημίου Αιγαίου θα αποτελούσε μια σημαντική απώλεια, καθιστώντας ανενεργές σημαντικές υποδομές που έχουν δημιουργηθεί (βιβλιοθήκες, εργαστήρια, αμφιθέατρο) και καθιερωθεί στην πολιτιστική ζωή του νησιού. Η επίδραση της οικονομικής κρίσης έχει κάνει επιπλέον αισθητή την υποβάθμιση των μεταφορικών υποδομών, με τη μείωση των ακτοπλοϊκών γραμμών- αλλά και την υποβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών τους- ειδικά τον χειμώνα, δημιουργώντας συνθήκες απομόνωσης. Τέλος, η γήρανση των υποδομών, η αδυναμία συντήρησής τους αλλά και η μείωση τους στον αγροτικό χώρο για λόγους «εξορθολογισμού» δαπανών είναι τάσεις που διαφαίνονται στο πλαίσιο των διοικητικών μεταρρυθμίσεων, η οποίες προς το παρόν μειώνουν αντί να αυξάνουν της οργανωτική ικανότητα του νέου δήμου.

Σε σχέση με το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, όπως αναφέρεται και στις τάσεις που σχετίζονται με τη χωρική ανάπτυξη, κρίσιμη είναι θέση του σε σχέση με τις τάσεις τουριστικής ανάπτυξης. Επιπλέον, υπαρκτός κίνδυνος είναι τα σχέδια για εγκατάσταση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, τα οποία εξετάζονται στο σύνολο του νησιωτικού χώρου, με κίνδυνο η εφαρμογή τους να έχει αρνητικό αντίκτυπο στο βόρειο τμήμα και τις προστατευόμενες περιβαλλοντικά περιοχές.

Ολοκληρώνοντας το σενάριο των τάσεων, ο σχεδιασμός, αν και ο ρόλος του αναδεικνύεται πιο κρίσιμος από ποτέ, κινδυνεύει να εφαρμοστεί είτε αποσπασματικά είτε εκ των υστέρων, δεδομένου ότι οι μελέτες που αφορούν τον πολεοδομικό σχεδιασμό των επιμέρους οικισμών δεν ενσωματώνουν το σύνολο του χώρου, αλλά ούτε τη σύγχρονη για αυτόν εικόνα. Κατ' επέκταση, οι διαπιστωμένες τάσεις είναι αμφίβολο ότι θα ενσωματωθούν σε αυτόν και μάλιστα με ολιστικό τρόπο, με την έννοια απόκτησης μιας χωρικής στρατηγικής. Η συμμετοχή του πληθυσμού επιπλέον, αν και διευκολύνεται από νέες δομές, εμποδίζεται από την έλλειψη ενδιαφέροντος και τον συχνά αρνητικό ρόλο των ομάδων πίεσης

(επιχειρηματικοί σύλλογοι κλπ.) στη διαδικασία, τείνοντας έτσι να απωθεί αντί να συσπειρώνει με σκοπό έναν πιο ενεργό ρόλο στο σχεδιασμό.

Σενάριο «Εξισορρόπησης»

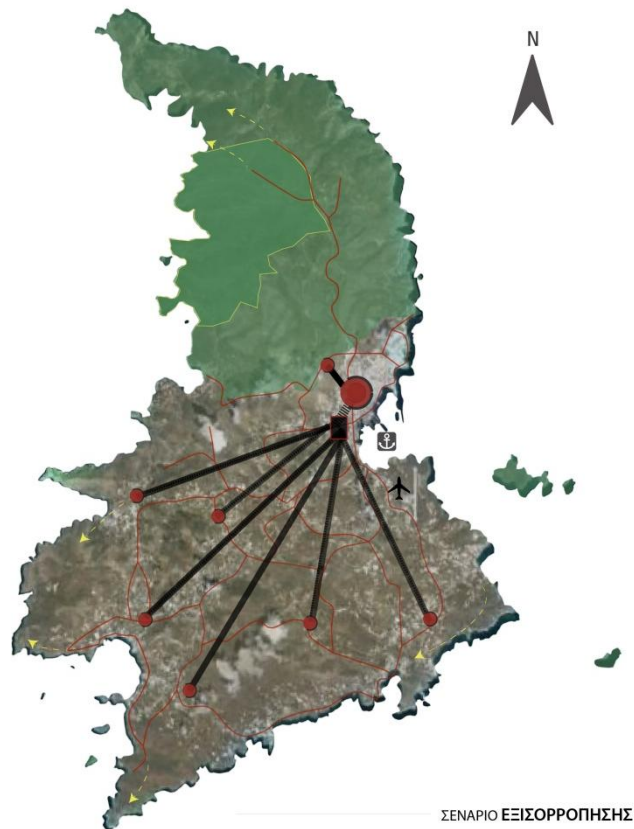
Ως πρώτη εναλλακτική προσέγγιση στις διαφαινόμενες τάσεις, το σενάριο της «εξισορρόπησης» έχει ως κεντρική την ιδέα της αποκατάστασης της σχέσης πόλης και υπαίθρου στοχεύοντας ταυτόχρονα στην ικανοποίηση των 4 κριτηρίων αειφορίας. Το νέο πρότυπο ανάπτυξης περιγράφεται χωρικά μέσα από δυο σημαντικές κατευθύνσεις- παρεμβάσεις:

- Την δημιουργία ενός χώρου υποδοχής των ροών από τον αγροτικό χώρο με σκοπό την ομαλή διαχείριση και «επαναπροώθηση» τους στη πόλη. Ο χώρος αυτός, ο οποίος αποτελείται από εγκαταλελειμμένες βιομηχανικές περιοχές και στρατιωτικές εγκαταστάσεις, είναι δυνατόν να λειτουργήσει ως κυκλοφοριακός κόμβος αλλά και χώρος υποδοχής νέων αστικών λειτουργιών, συγκρατώντας μαζί με άλλες ήδη εγκατεστημένες στη περιοχή λειτουργίες (αθλητικές, πολιτιστικές) μέρος των μετακινήσεων προς το ιστορικό κέντρο. Ο προγραμματισμός παρεμβάσεων στις περιοχή αυτή μέσω των ΟΣΑΑ¹, η οποία προβλέπει εκτός των άλλων τη δημιουργία ποδηλατοδρόμου με κατεύθυνση το ιστορικό κέντρο, ικανοποιεί ένα σημαντικό κομμάτι του φυσικού σχεδιασμού, οποίος απαιτείται για τη πραγματοποίηση αυτής της παρέμβασης.
- Η πύκνωση και η ενίσχυση της κατοικίας κατά περίπτωση στους μικρότερους οικισμούς, οι οποίοι είτε δεν έχουν την απαραίτητη «συνεκτικότητα» (διάχυτες μορφές) είτε αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα ερήμωσης (π.χ. παραδοσιακός οικισμός Άνω Σύρου). Ο περιορισμός της εκτός σχεδίου δόμησης και η απόδοση κινήτρων για την επανακατοίκηση των παραδοσιακών οικισμών, είναι δυνατόν να ενισχύσει τους υπάρχοντες οικισμούς, ώστε να λειτουργήσουν ως οικιστικοί πυρήνες και όχι ως εκτεταμένες περιοχές κατοικίας.

Εικόνα 8: Η περιοχή του στρατοπέδου στο όριο του οικισμού της Ερμούπολης.

¹ Ολοκληρωμένα Σχέδια Αστικής Ανάπτυξης (Πρόταση Βασισμένη στην τρέχουσα πρόταση για τον «Ιστορικό Τόπο Δήμου Σύρου- Ερμούπολης»)

Στο ζήτημα της **χωρικής ανάπτυξης**, η απόκτηση διακριτών, συμπληρωματικών και μη ανταγωνιστικών ρόλων μεταξύ πόλης και υπαίθρου προτείνεται με κύρια ιδέα την ενίσχυση του αγροτικού τομέα και τον αναπροσανατολισμό της τουριστικής δραστηριότητας. Ο αγροτικός τομέας και η σύνδεση των προϊόντων του με τη μεταποίηση μικρής κλίμακας (καθετοποίηση) αλλά και τις παρεχόμενες τουριστικές υπηρεσίες, θα μπορούσε να είναι ένα σημαντικός παράγοντας διαφοροποίησης τους τόσο ανάμεσα σε άλλες νησιωτικές περιοχές, όσο και μεταξύ πόλης και υπαίθρου. Στην ίδιο πλαίσιο, η ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος με ήπιες δράσεις, όπως η σήμανση και η χαρτογράφηση των μονοπατιών στο νότιο και βόρειο τμήμα του νησιού, μπορεί να δώσει προστιθέμενη αξία και να κατευθύνει σχετικά τη δραστηριοποίηση των κατοίκων σε νέες ήπιες μορφές τουρισμού.

Η **πρόσβαση στις υποδομές** από την άλλη πλευρά θα πρέπει να βασίζεται σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο υπηρεσιών για το σύνολο των οικισμών το οποίο αφορά ιδιαίτερα την υγεία, την εκπαίδευση και τη διοίκηση. Η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και η ενίσχυση των μέσων μαζικής μεταφοράς από αυτή την άποψη είναι κρίσιμες για την λειτουργία του χωρικού προτύπου, καθιστώντας έτσι δυνατούς νέους τρόπους εξυπηρέτησης των κατοίκων. Η δημιουργία νέων μεταφορικών συνδέσεων δε (στη περίπτωση της Άνω Σύρου) είναι απαραίτητη για την ενίσχυση της κατοικίας και την προσέλκυση νέου πληθυσμού στον παραδοσιακό οικισμό.

Το **πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον** και η διαφύλαξη του κρίνεται τόσο από την αυστηρότερη προστασία των περιοχών Natura, όσο και από τον προσδιορισμό της φέρουσας ικανότητας από την εγκατάσταση μονάδων ΑΠΕ. Η εμπειρία από την

εγκατάσταση ανεμογεννητριών τα προηγούμενα χρόνια και οι ήδη υπάρχοντες περιορισμοί στην χρήση φωτοβολταϊκών στους παραδοσιακούς οικισμούς, μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για μια αειφορική χρήση των νέων τεχνολογιών χωρίς την αλλοίωση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Τέλος, στο σενάριο αυτό εντάσσεται η διάδοση και εφαρμογή οικολογικών πρακτικών που έχουν ήδη εφαρμοστεί επιτυχώς σε τμήματα του νησιού (οικιακή κομποστοποίηση, μονάδες παραγωγής και διάθεσης πόσιμου νερού) και η λήψη μέτρων για τη μείωση της ρύπανσης από τις μονάδες ηλεκτροπαραγωγής.

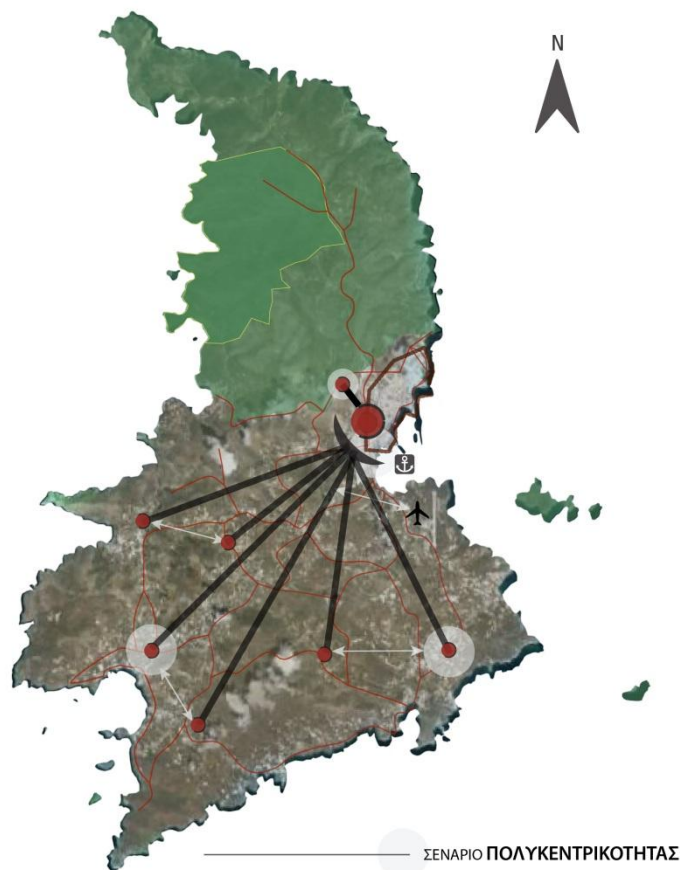
Ο σχεδιασμός σε επίπεδο δήμου Σύρου- Ερμούπολης και η ισχυροποίηση των τοπικών συμβουλίων τόσο σε επίπεδο γνωμοδότησης όσο και για τη διαμόρφωση των σχεδίων, αποτελούν τέλος σημαντικούς παράγοντες «εξισορρόπησης» για την ύπαρξη της απαραίτητης συνεργασίας και την εφαρμογή των επιμέρους κατευθύνσεων.

Σενάριο «Πολυκεντρικής Ανάπτυξης»

Ως δεύτερη εναλλακτική προσέγγιση, η διαμόρφωση ενός σεναρίου «**πολυκεντρικής ανάπτυξης**» αφορά στην υποστήριξη ενός χωρικού προτύπου με έμφαση στην αυτόνομη λειτουργία των επιμέρους οικισμών. Χωρίς να αποκλείονται οι κατευθύνσεις που διατυπώθηκαν στο προηγούμενο σενάριο, η πολυκεντρική ανάπτυξη, δεδομένου του μη συνεκτικού χαρακτήρα των υφιστάμενων οικισμών του αγροτικού χώρου, αποδίδεται μεγαλύτερη βαρύτητα στην απόκτηση νέων υποδομών και τη δημιουργία νέων κεντρικότητων. Χωρικά οι δυο βασικές κατευθύνσεις αφορούν:

- Την **τόνωση των πιο συνεκτικών και πληθυσμιακά ισχυρότερων οικισμών**, με την ενίσχυση των καθημερινών εξυπηρετήσεων σε αυτούς και την απόκτηση «σημείων αναφοράς» και δημόσιων χώρων που εκλείπουν.
- Τον **αποκλεισμό του ιστορικού κέντρου από το ιδιωτικό αυτοκίνητο**, την ενίσχυση των αστικών μεταφορών (αύξηση δρομολογίων) και την επέκταση του δικτύου των ποδηλατοδρόμων.

Η πολυκεντρική χωρική ανάπτυξη, είναι δυνατόν να ενισχυθεί τόσο από την αποκέντρωση αστικών λειτουργιών όσο και από τη χωροθέτηση παραγωγικών δραστηριοτήτων (συμβατών με τα πρότυπα που αναπτύχθηκαν στο προηγούμενο σενάριο) στον αγροτικό χώρο. Αυστηρά εντός των ορίων των οικισμών, οποιαδήποτε οικιστική ανάπτυξη σε αυτή τη κατεύθυνση θα πρέπει να μη περιλαμβάνει την εκτός σχεδίου δόμηση, η οποία επιβαρύνοντας ακόμη περισσότερο το νησιωτικό τοπίο και τη βιωσιμότητα των δικτύων υποδομών, κάνει αδύνατη οποιαδήποτε προσπάθεια για συνεκτικότητα.

Η ενίσχυση των υποδομών αθλητισμού και πολιτισμού αλλά και του δημόσιου χώρου στο σύνολο των οικισμών και η αξιοποίηση των υποδομών των πρώην Καλλικρατικών δήμων για τη λειτουργία των τοπικών συμβουλίων, θα επιφέρει σε σχέση με το σενάριο της «εξισορρόπησης» μεγαλύτερα περιθώρια αυτονομίας, έχοντας παράλληλα στόχο την συμπληρωματικότητα μεταξύ των οικισμών.

Σε σχέση με το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, η έμφαση στην ενίσχυση των οικισμών και ιδιαίτερα των παραθαλάσσιων δημιουργεί την αναγκαιότητα για την μεγαλύτερη προστασία και αειφορική διαχείριση ειδικότερων ενοτήτων του χώρου (παράκτια ζώνη, αγροτικός χώρος). Από την άλλη πλευρά, ο αποκλεισμός της πόλης από το αυτοκίνητο, θα δημιουργήσει ευνοϊκές συνθήκες για την ανάδειξη του αρχιτεκτονικού πλούτου της περιοχής και περισσότερο δημόσιο χώρο τόσο για την καθημερινή ζωή των κατοίκων όσο και για την ανάπτυξη και επέκταση της πολιτιστικής δραστηριότητας της πόλης.

Από αυτή την άποψη ο σχεδιασμός, πέρα από την ύπαρξη μιας ενιαίας στρατηγικής για το σύνολο του χώρου, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει απαραίτητα συστήματα παρακολούθησης των επιπτώσεων στις ενότητες αυτές, με στοιχεία τα οποία θα τροφοδοτούνται από τις τοπικές κοινωνίες και θα χρησιμοποιούνται για τη διαμόρφωση των κατάλληλων χωρικών πολιτικών.

Αξιολόγηση Σεναρίων

Τα παραπάνω σενάρια, βασισμένα σε διαφαινόμενες τάσεις και αλλά και σε εναλλακτικές κατευθύνσεις, αξιολογούνται με πιο αναλυτικό τρόπο, με σκοπό την ποιοτική τους σύγκριση σε κάποιες βασικές επιθυμητές κατευθύνσεις για την περιοχή. Απορρέοντας από τα ίδια τα κριτήρια αιεφορίας, για κάθε κατεύθυνση προσεγγίζεται ο βαθμός ανταπόκρισης του κάθε σεναρίου σε χαμηλό, μέσο και υψηλό, ανάλογα την καταλληλότητα του κάθε σεναρίου.

Σε σχέση με τη χωρική οργάνωση και ανάπτυξη, η πολυλειτουργικότητα της υπαίθρου και η συμπληρωματικότητα της με τη λειτουργία της πόλης, αποτελούν βασικά στοιχεία οργάνωσης με άμεσα χωρικά αποτελέσματα, όπως αυτό της αποσυμφόρησης της πόλης. Η ισοκατανομή των υποδομών και η βιώσιμη κινητικότητα, απορρέουν από το κριτήριο αιεφορίας που θέτει το ζήτημα της «ισότιμης πρόσβασης στις υποδομές και τη γνώση», ενώ όμοια η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος τίθενται ως προϋπόθεση για την «συνετή διαχείριση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς». Ως ιδιαίτερα δεσμευτικός παράγοντας, η χρηματοδοτική επάρκεια, σκοπό έχει μια ποιοτική σύγκριση των παρακάτω σεναρίων αξιολογώντας το πόσο εφικτή είναι η εφαρμογή τους, με βάση της άυλες και υλικές υποδομές που απαιτούνται για την πραγμάτωση του κάθε σεναρίου. Τέλος, η ενίσχυση των συμμετοχικών διαδικασιών ως κύριο χαρακτηριστικό του επιθυμητού σχεδιασμού για την περιοχή, αξιολογείται σε κάθε επιμέρους σενάριο.

Παράμετροι αξιολόγησης	σενάριο Τάσεων	σενάριο Εξισορρόπησης	σενάριο Πολυκεντρικής Χωρικής Ανάπτυξης
Πολυλειτουργικότητα αγροτικού χώρου	••	••	•••
Συμπληρωματικότητα πόλης- υπαίθρου	••	•••	•
Αποσυμφόρηση ιστορικού κέντρου	••	••	•••
Ισοκατανομή Υποδομών	•	••	•••
Βιώσιμη Κινητικότητα	•	•••	••
Προστασία Φυσικού Περιβάλλοντος	•	••	•••
Πολιτιστική Ανάπτυξη	•	•••	•••
Χρηματοδοτική Επάρκεια	—	•••	•
Ενίσχυση Συμμετοχικών Διαδικασιών	•	••	•••

Βαθμός ανταπόκρισης: • χαμηλός, •• μέσος, ••• υψηλός

Σύμφωνα με το παραπάνω πίνακα αξιολόγησης, το σενάριο εξισορρόπησης εμφανίζει συνολικά το μεγαλύτερο βαθμό ανταπόκρισης στις περισσότερες κατευθύνσεις- ζητήματα, τα οποία αναδεικνύονται ως κρισιμότερα για την αποκατάσταση της σχέσης πόλης- υπαίθρου. Ως σημαντικότερος παράγοντας επικράτησης του σεναρίου εξισορρόπησης παρουσιάζεται η δυνατότητα αποσυμφόρησης του ιστορικού κέντρου και του οικισμού της Ερμούπολης με την εφαρμογή άμεσων, εφικτών χρηματοδοτικά λύσεων, οι οποίες δεν απαιτούν ένα εκτεταμένο σύνολο νέων υποδομών. Επίσης, η δυνατότητα προώθησης της βιώσιμης κινητικότητας χωρίς την ανατροπή, αλλά τη βελτίωση των περιβαλλοντικών παραμέτρων, οδηγεί τελικά στην επιλογή του σεναρίου της εξισορρόπησης ως το καταλληλότερο.

Συμπεράσματα

Η επεξεργασία διαφορετικών σεναρίων σε μια περίοδο αναμφισβήτητα μεταβατική, τόσο για το νησί του Σύρου όσο και για τον ίδιο το σχεδιασμό σε εθνικό επίπεδο, δεν είναι δυνατόν να συμπεριλάβει επαρκώς ζητήματα και προβλέψεις, ικανές να απεικονίσουν θετικές ή αρνητικές εξελίξεις στο χώρο. Υπό αυτή την έννοια και με δεδομένο το σύγχρονο κοινωνικό-οικονομικό πλαίσιο, η πρώτη διαπίστωση που πραγματοποιείται αφορά ίσως την αυξημένη πολυπλοκότητα των αναπτυξιακών ζητημάτων, ιδιαίτερα στις εύθραυστες νησιωτικές περιοχές, γεγονός που ίσως αποτελεί έναν εξωτερικό, «περιοριστικό» παράγοντα της ίδιας της έρευνας.

Παρόλα αυτά, ο ρόλος και η βαρύτητα μετασχηματισμών που υπογραμμίστηκαν σε προηγούμενα στάδια της εργασίας οδηγούν σε κάποιες πιο ασφαλές διαπιστώσεις. Ξεκινώντας από τον πιο πρόσφατο, η συνένωση σε έναν ενιαίο νησιωτικό δήμο μέσω της διοικητικής μεταρρύθμισης του Καλλικράτη, θα λέγαμε ότι φέρνει στο προσκήνιο τη σχέση της Ερμούπολης με τον αγροτικό χώρο, αποτελώντας ταυτόχρονα **ευκαιρία** και **απειλή**. Δεδομένου του μεγέθους, της μορφολογίας και της κοινωνικό-οικονομικής σύνθεσης του νησιού, μια ενιαία εδαφική ενότητα προσφέρεται για νέες, πιο ολοκληρωμένες σχεδιαστικές προσεγγίσεις, περιλαμβάνοντας επιμέρους διαστάσεις αειφορίας που ήδη προσδιορίστηκαν. Από την άλλη πλευρά, το αρνητικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτή ένωση πραγματοποιείται- στο πλαίσιο ίσως μιας δημοσιονομικής αναγκαιότητας- δημιουργεί οργανωτικές, οικονομικές και άλλες πιέσεις, αφήνοντας τελικά πολύ μικρό έδαφος για την αξιοποίηση αυτής ως ευκαιρία.

Παράλληλα, οι μετασχηματισμοί που πραγματοποιούνται σε σχέση με τις παραγωγικές δραστηριότητες και ο τρόπος που διαρθρώνονται στο χώρο, αναδεικνύουν την ανάγκη για τη δημιουργία αντιστάσεων σε φαινόμενα «αναπτυξιακής μονοκαλλιέργειας». Η συνεχής συρρίκνωση της ήδη περιορισμένης μεταποιητικής δραστηριότητας, αλλά και του διοικητικού ρόλου της Ερμούπολης στην ευρύτερη περιοχή, καθιστούν πιθανή τάση τη διεκδίκηση χώρου και πόρων υπέρ της τουριστικής δραστηριότητας, τα χαρακτηριστικά της οποίας λόγω της παρούσας οικονομικής κρίσης αναπροσαρμόζονται συνεχώς. Αξιολογώντας κατ' επέκταση τον τουρισμό ως μια ενδεχόμενη τάση με αμφίβολη όμως δυναμική, στόχος ενός σχεδιασμού με όρους αειφορίας και συνεπώς των εναλλακτικών σεναρίων που διατυπώθηκαν, είναι η συμπληρωματική και όχι «κυρίαρχη»

λειτουργία του. Σε αυτό το πλαίσιο, ο πολιτιστικός τομέας, ο εκσυγχρονισμός της μεταποίησης που συνδέεται με τη πρωτογενή παραγωγή και τη ναυτική παράδοση, αλλά και οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού (αστικού, φυσιολατρικού κλπ) θα μπορούσαν έχουν σημαντικό ρόλο σε μια πολυδιάστατη προσέγγιση της τοπικής ανάπτυξης.

Λαμβάνοντας υπόψη τους παραπάνω μετασχηματισμούς, τις επιδράσεις τους στο χώρο και ειδικότερα στην οικιστική ανάπτυξη, η δημιουργία σεναρίων διαφορετικών «χωρικών προτύπων» δεν είχε σκοπό την αυστηρή οριοθέτηση νέων μορφών της, αλλά την αντιμετώπιση τους τελικώς ως «εργαλεία» ενσωμάτωσης όρων αειφορίας, θέτοντας ως σκηνικό τη μεταβαλλόμενη σχέση πόλης και υπαίθρου.

Ολοκληρώνοντας, η διαπίστωση του μεταβατικού χαρακτήρα της σχέσης αυτής έχει περαιτέρω προεκτάσεις, οδηγώντας σε νέα ερευνητικά ερωτήματα. Τα χωρικά δεδομένα που θα προκύψουν από την πρόσφατη απογραφή (2011) είναι δυνατόν να απαντήσουν με διαφορετικό τρόπο στις υποθέσεις εργασίας, αναδεικνύοντας τη νέα πληθυσμιακή κατανομή στον αστικό και αγροτικό χώρο, δυναμικές συγκεντρώσεις ή νέους πυρήνες ανάπτυξης στην ύπαιθρο αλλά και τις διαστάσεις φαινομένων όπως η παραθεριστική κατοικία, επιβεβαιώνοντας ή επαναπροσδιορίζοντας τα πραγματοποιημένα σενάρια.

Βιβλιογραφία

Regional Policy- Inforegio (2012) *Achieving the Balanced and Sustainable Development of the EU: The contribution of the Spatial Development Policy*
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/a05-12_en.pdf (Ανάκτηση 15/5/2012)

Αγριαντώνη, Χ. (2009). *Αεροφωτογραφικός Άτλαντας Ελληνικών Τοπίων (greekscapes)*. Ανάκτηση Μάιος 22, 2011, από Ερμούπολη Βιομηχανική Πόλη του Αιγαίου: <http://www.greekscapes.gr/index.php/2010-01-21-16-47-29/landscapescat/64-2009-07-31-09-49-13/120-ermoupoli.html>

Αποστολάκη, Μ. (2006). *Έρευνα για την αειφόρο ανάπτυξη στη Σύρο* (Δίκτυο Αειφόρων Νήσων Δάφνη). Αθήνα: ΕΜΠ, Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών.

Δήμος Ερμούπολης. (2008). *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2008-2010*.

Δήμος Σύρου- Ερμούπολης. (2011). *Προσχέδιο Ολοκληρωμένου Σχεδίου Αστικής Ανάπτυξης Ιστορικού Τόπου Δήμου Σύρου- Ερμούπολης*.

Στεφάνου, Ι. (2003). *Ο Πολεοδομικός Σχεδιασμός της Ερμούπολης*. Στο Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύνθεσης ΕΜΠ, *Ο Πολεοδομικός Σχεδιασμός της Ερμούπολης: Μια Πρότυπη Πολεοδομική Αντιμετώπιση Ιστορικής Πόλης*. Αθήνα: Τυποκυκλαδική Α.Ε.

Τραυλός, Ι., & Κόκκου, Α. (1980). *Ερμούπολη*. Αθήνα: Εκδόσεις Εμπορικής Τράπεζας Ελλάδας.

ΥΠΕΧΩΔΕ. (2003). *Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου*. Αθήνα.

ΥΠΕΧΩΔΕ. (2009). *Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό*. Αθήνα.

ΦΕΚ 368/Δ/21-4-1986... "Έγκριση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου των οικισμών Ερμούπολης και Άνω Σύρος του Δήμου Ερμούπολης". Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελλ. Δημοκρατίας, Τεύχος Δ', Α.Φ 368.

Χατζηπαρασκευαΐδης Α. (2008) «*Βιώσιμη ανάπτυξη και ευαισθητοποίηση φορέων: Η περίπτωση της Σύρου*», ΤΕΔΚ Ν. Κυκλάδων, Ερμούπολη.